

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 33.

У НОВОМ САДУ 18. АВГУСТА 1888.

ГОД. IV.

Ш Е В А.

Зашто ми лебдиш весело
под рајским плавим сводом?
Зар твоја душа пјесничка
ил чежња за слободом
диже те у те крајеве,
у Божји златни двор,
гдје бјелих тамо анђела
чека те бујни хор?

Зар те са ове земљице
незнана жеља диже,
да не удреш крилом лагахним
црва, што св'јетом гмиже,
па да се чиста покажеш
сунцу, кад небом сја,
сунцу, што љагу свачију
открива, да се зна?

Зар ли те грози одјека
вјечитих земских јада?
Поштење новац купује,
невиност с глади пада;
ал сунце сјаје једнако,
једнако грије све,
нит му се лице сабира
гледајућ јаде те.

Јеси л' ти за то једини
створ, ког спопада туга,
кад љуцке гледаш невоље,
кад јад се јаду руга?
Крило те диже под небо,
ту стане земски вај,
ту ћерку своју поздравља
сунчани вјечни сјај.

Повише ове трулежи,
гдје срдашца се трују,
гдје мождани неваљале
узалуд нав'јек снују;

повише лажног благодана,
што с' љуцки зове сан,
твоје се царство простире,
спровађаш сретни дан.

Тамо у вјечном вртлогу
вјетрова и живота;
там' око зрака сунчаних
твоја се пјесма мота;
тамо се гласи умиљни
шире кроз простор вас,
а небо дршће, мислећи,
небески да је глас.

Како се пјесма узвија
к обмама плавог свода,
јединој њој одјекују
простори и слобода;
јер шта са земље одл'јеће,
у цри се враћа јад;
што земско н'је, то небо ће
примити у свој склад.

Ој ти, која се уздижеш
лако у небо сјајно,
тумачи све, што човјеку
остаће нав'јек тајно;
кажи: је л' љубав створена
само за вишњи рај?
смије ли нас обасјати
онај божански сјај?

Јер љубав кад се пробуди
у слаткој души твојој,
не збориш тад другарици
на пустој земљи овој,
већ с' у вис дижеш пјевајућ'
нутрњи слатки жар,
и рек би славиш створитеља
за тако диван дар!

За љубав жарку позивљеш
вјетрове за свједоке,
сунашце, ваздух, просторе
и створове високе:
простори глас ти примају,
небо ти слуша над,
а сјетна те другарица
још жешће жели тад.

Ал љубав је на земљици
матер безбројних јада,
нав'јек је она квашена
сузама лажних нада;
у најљепшему заносу
нечег се срце бој',
јер на в'јеке под ногама
земља му хладна стој'.

Гдје се небеса простиру
у веселоме сјају,
гдје сунашце господује,
и простори гдје трају,
тамо ће љубав мезимче
звати на сладак збор,
тамо је њој царевање,
тамо је њезин двор.

Тамо се и ти узвијаш
лагахним крилом твојим,
куд ће те сестра пратити
сјетним певањем својим;
кад љубав дижеш у небо,
дижеш, што с' дићи да:
чему да за све остало
небесна зрака сја?

Ој шево! ти ко пјесник си,
који у пјесми својој
уплеће све, што ј' лијена
нашћо на земљи овој.
Он вишњем небу уздиже,
што земско није, све:
веселе, љубав, пјевање,
па миран онда мре.

Јосип Берса.

ПОД БАГРЕНОМ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ПАЛАНАЧКОГ ЖИВОТА.

НАПИСАО ИЛИЈА И. ВУКИЋЕВИЋ.

(Наставак.)

од нас је, знаш већ, о Ђурђев-дану вашар. Ко какав посао имао, приграбио, да доврши. Вашар је ту, а једном га је у години. И ми запели. Од ране зоре звечи чекић и дувају мехови. Мајстор Милета већ да се од посла разглави. Заборави и на говор и на приговор. Чим зора, он за радом; чим руча, опет. Изгубосмо за једну недељу.

Па у очи Ђурђев-дана, ја с мајстором и најстаријим калфом натоварих на кола, што нам је требало, па на вашариште. За прва два дана вашара и мајстор с нама. Газдарица само што једном дође, те нас обиђе... Није ни могла долазити. Кућа је сама.

За та два дана што се пазари, пазари; а знам, да се ни мајстор Милета не би потужио. Још оста трећи дан, више да се и занације провеселе — к'о људи. Ја одох с мајстором у варош, а оста калфа Обрад, да прикупи и, ако још шта могне, прода.

Кад дођосмо кући, рече ми мајстор:
— Мо'ш ли стићи до мрака у Златаре?
— Могу и пре.
— А ти хајд спреми, што ти ваља, па иди... а наксутра сабајле да си овде. Јес' чуо?
— Чуо сам.
— Е, сад се спреми, па кад будеш готов, дођи к мени.

К'о да ме ветар понесе. Спремих у једну торбу, шта ми је ваљало; затурих је на раме и одох мајстору.

Он сео на креветић у соби и гледа, како се газдарица спрема. Хоће мало заједно до вашара. Нешто се она устумарала. Преврће по столу крпе и хартице... подиза јастуке и мараме, видим: тражи нешто.

— А шта ти то ваздан тражиш? — упита је мајстор.

— Та ону иглу, да прикачим мараму на либадету.

Баш ја да приђем мајстору, кад се он опет окрете њој.

— Сад мани, кад нема.

— Ружно стоји овако.

— Ех, ружно! Мени си лепа и без игле, а за другог се ваљаде и не спремаш.

Она, како се сагла, да преврне неку крпцу, застаде тако и погледа га из коса.

— Бога ти, шта говориш?

— Па велим: за кога ли иглу тражиш. За мене ти не треба. Ко ли ће сад, мислим се, да запјева, што нема мерџана на марами?

Он то рече ил не рече, кад она писну. Бризну јој крв у лице, а либаде заигра к'о трепетљика.

— Зар то да дочекам кукавица!?

Мајстор Милета зину од чуда. Нашали се човек, а она на зло примила. У оном чуду поче сметено да се повлачи.

— Шта ти је сад!?!... Ја се овамо шалим... а она онамо мисли: из истине је... Немој да си лу...

Газдарица, како прво планула, то јој лице зацрвенело, па од једном јој сва крв трже од лица. Нос јој чисто пожутео, а ноздрве оскочиле. Образи к'о восак, а очи, мислиш, секу.

— Није шала то... није шала. Ти ми одавна корак загледаш... Зар је то шала? Хајд, кад оно пре рече: што се на Мићу осмешкујеш, помислих: шалио се. Шта сам ја то учинила, да ме тако чуваш... реци: шта? Па ја јадница мислим, кад оно пре рече за оног Локиног брата, да си казао, а не мислио... кад ме ти начини гору од Циганке... Каква шала, кажеш!... Где је ту шала? Зар ако сам хтела с тобом, као с човеком, да изађем, зар да ме тако водиш... Не ћу одавде жива нигде... чујеш: нигде!

Није то говор, као што се од људи чује, но као змијин писак. Па кад стаде да свлачи са себе одело: скида, што дограби.

Ја торбу с леђа па на врата. За мало ево и мајстора. Иде, као да је из казана изашао. Зар му је и могло бити лако? Кад би поред мене, ја му приђох.

— Готов сам, — рекох.

Он диже на ме очи:

— Шта је?

— Готов сам.

— Па шта хоћеш?

— Казао си ми ти, да идем у Златаре и да ти се јавим.

Он се обрегну:

— Иди, где знаш.

Брзо нађох врата.

Казах ја одмах нани, шта би код нас. Кад јој рекох, дође јој лице, као увек, кад се чему злу нада. Замисли се дубоко, па на једвице ће рећи, к'о да сама собом разговара:

— Не ваља то никако... не ваља, — па се окрете мени: — Чуј, сине, што ће нана да ти каже. Било тамо црно, бело, ти се не трпај. Нит пази за њим, нит за газдарицом. Не ће њима цветати у кући, к'о јако. Тешка је то болест, што лако не умине, но је још све подгрева. И мајстор ће те терати, да пазиш за њом, и она ће за њим. Извлачи се ти што мо'ш више! Ако ти то прекине пос'о, шта ће бити од нас сиротиње?... Ако ме волеш, ти ме послушај.

— Хоћу, нано, жива ми ти! — заклек јој се.

А ја већ, кад се у њу закунем, то је к'о свето. Па шта и имам светије!

Кад се вратих у радњу, чисто ме страх на оно и да помислим. Видех мајстора... изгледа, рекао бих, као увек што је. »Помирили се,« помислих. Кам' среће! И она је, видим, к'о и пре. Само мало потмуљенија у лицу, к'о рекао бих, још је љута.

Мајстор ме зовну себи.

— Како ти у селу? — запита ме.

— Лепо.

— Како ти је нана?

— Богу хвала, здрава.

— Кад оде, а ја се сетих, да ти хтедох дати који грош, па сам заборавио. На сад.

И газдарица ме припита за нану. Видим, мило јој је чути за нанино здравље.

Прође дан два. Ја, к'о што се нани обећах, гледам само на посао, а што се и мимо тога закачи за око, не крши се заклетва.

Ајак! Како изгледа, да је међу њима лепо, ни дај Боже онако к'о пре. К'о да су жицом привезани, па се мичу.

Ако мајстор назове Бога, и она ће се одазвати. Ако је он запита, тек му онда одговара. Па кад види, да је он гледа, а она ил обори главу преда се, ил је мало уздигне на више, па се некако пркосно осмешкује и ћути, к'о да су јој уста заливена.

Он и ако почне, досади му се припиткивати. Лепо се види: рад је, да заглади оно пре, ал она к'о јогуница.

Једном оде мајстор у чаршију и купи нешто за њу. Кад дође, он мени даде.

— На, вели, носи газдарици.

Однесох ја њој. Али ни да погледа на оно. Само рече:

— Остав' на астал.

Тај дан оста, где га ја оставих. Ни да га одви. Ни сутра дан није. Ни прекосутра. После, видим, нема га онамо. Како ја знам, морао је мајстор то где год склонити.

Он се лепо искида. Зар му је и било лако поред мртвог створа живити? Па још све чини, а она, к'о с неке висине да га гледа.

»Биће и томе крај.« мислим ја, »охладниће злоћа.« Ал онаке жене мани! Не попушта ништа од јогунства, ни колико црно испод покта. Па још стаде и да га мучи.

Ако стане пред дућан, стоји по пола дана и како који момак ил млађи човек наиђе, а она за њим очима, док може да га види. И док тако гледа, све се онако осмешкује, к'о што само она уме. Сам пркос! А мајстор је види, шта чини (и она види, да је он гледа), па чим она пође очима за ким, а он зубе о зубе, к'о да шећер гризе. Ил уздане и силно и тешко, да би потресао свакога, у коме је човечија крв; ал она, к'о онај наковањ.

И већ кад му крв ускипи, а он ће јој рећи, кол'ко муку да растера:

— Ти стојиш ту?

Она ни главом да обрне. Запиљила у комшински оцак, а, к'о да јој залагај у устима, једва му одговори:

— Стојим.

— Што не седиш?

— Свеједно.

Он одману руком, к'о да нешто од себе гони, па ће опет:

— Би ли седила?

— Свеједно.

— Да донесе дете столицу?

— Нека... свеједно.

Одбије се и он. Па кад дограби чекић, мислиш, сплинуће се гвожђе!

Тако траја међу њима по задуже. Он се врте око ње и лепим и ружним, а она ни миллом да приђе. Па, рекао бих, да га и омрзе. Знаш већ, кад кој' према кому охладни, што дуже бива, све га већма не мари.

Неки пут гледам је, како гледа мајстора. Оне очи, лице, поглед... све вели: мрзим те. Да му се може десити, што му она жели, не би му било добро. Ни у чем да се види, ако не друго, оно бар хвалу: рани је, поји, одева... све је то његов труд и његов зној. Јок! К'о да то мора бити!

Пред светом се и крила. Чуо сам је, где каже: »Мој Милета ово ил оно«; ил: »Знам ја за то, ал Милета то не мари, а и мени није право, што он не гледа.«

Види, ваљаде, шта чини, па би да пред светом забашури.

Истина је, што кажу: у детета је меко срце. Ал би мога мајстора жалио свако, не само ја. Попустио човек и у погледу и у свему. Рад ради за лебац. Мрк му поглед, а и на души му, бој се, није светлије. Није к'о пре весео и разбибрига. Сад по некад у раду, видиш га, држи алат, па се загледао у шта било, а знам, где су му мисли. Пре сам чуо да уздане, кад му зној додија, а сад уздах, к'о пре смеј. И онако за друго се занемарио. Гар је у дућану... да бо'ме, сам ћумур. Ако се човек не пере, оно к'о из оцака да изађе. Пре се држао, к'о да памуком ради, а сад тек колико да се благо не запече. И... ко зна од куда му је то. Некад му се урежу бразде од ока ка носу, као да су му сузе текле. А још му очи пуне неке туге и тако жалостивне... тако жалостивне... жива жалост.

Док траја та, да речем, тишина, и би како би. Бар свет не завуче прсте у њихову кућу. Ал се и то ускомеша.

Ево како:

У нашем сокаку седео је неки Пера Думадић. Бог би га знао, шта је био по занату. Ја га не видох, да шта било ради. Оно имао је он к'о неки дућан, ал то колико да га не хапсе. Тај му дућанчић, да се човек добро искорачи, па би ногом од зида до зида, а још и то празно. Сав, да се каже, еспап, да му ко покупи, могао би стрпати у једну врећу. Па лудоглав, и за то му требао шегрт — узео и он једно дете, да му помаже. Причали су, да има неку богату својту и да му она мало подмиче, а он по својој заради ни соли не би имао купити.

Ако га ко и види у дућану, ретко кад да није на огледалу. То му огледало и захватило читаву страну. Па још под огледалом прикачио полицу и по њој поређао неке кутије и чанчиће... корсем миришљаве масти. Па сила четака и још којечега — што већ иде уз то.

Досадило би се човеку онолико гледати и у што паметно, кол'ко се он огледа. И кад на трпа оне машчине и смрдљак на себе, дође, славе ми, к'о покис'о пег'о. Па још извуче малко мараму, да се крај види. Узме неку црну

тршчицу у руке и кад пође сокаком... Ама нису га дабе прозвали: Пера Замлата

Да нешто човек скине с њега оно бласто и да га добро истрља песком, имао би да види и чега лепога. Раскрупњат, колико је доста за мушку снагу. Очи црне и округле. Нос прав. Лице мало, бледуњаво, па га још осуло лако руменило по образима. Ал он све то премаже којечим. Силом се гради ружан и хоће да се прави к'о господска девојка.

Како му онај дућан с ниже наше ковачнице, кад год пође у чаршију, а он прође мимо наше куће. И пре се он заносио поред моје газдарице, ал онда је друго било. Ако га је и погледала, к'о да каже: Боже, луд ли је! А од оно онда, она из пркоса и за њим очима, па га прати погледом и осмејком. Пера од радости запе носом у облаке, па се по трипут спотакне, док прође нашу ковачницу.

Учеста он поред наше куће. Мало мало па ево га. К'о чунак кроз разбој. И док се трпе, трпе и мајстор Милета. Ал кад се и мисли замрсише у човеку и кад крв паде на очи — заборави се, те се ни пред млађим не сакри. Како онај прође мимо дућана, а мајстору сену очи и док онај замакне, а он чим било тресне где дохвати. Па ваљаде да би себи одлакноу, јекне, к'о да га секу. Чини се, к'о да је под земљом па га тамо даве. Тако некако. По некад, чини се, потегнуће оним великим чекићем за оним. Такав изгледа. Ил кад му се чини, нико га не гледа, а он обема рукама себе за косе, па цима, цима... да скида. Ил седне на ћепенак и отре длан о образ а удуби поглед у земљу и тако ћути и не трже се, док га ко не прене.

Једном чујем, где се калфа Обрад разговара са калфа-Видојем.

— Ама није друго, он је крив, — каже Обрад.

— Иди, брате, где је крив јадник, кад му се она попела на грбачу. Змија је оно, море!... Ја видох јогунице, ал ова је превршила у свачему.

— Ја велим, крив је мајстор, — рече Обрад.

— А што он?

— За то, што јој не вади црва.

— Чим да вади?

— Оплавком.

— Чим велиш?

— Оплавком... ево и овом држаљом.

— Зар да бије?!

— А што да не бије?

— Море, човече, није му то слушкиња по жена. Где да бије, шта говориш ти?

Калфа се Обрад мало испрси, као да је он мајстор.

— Да је моја, — рече, — ја бих њу свако јутро тако. Па бели, ил би се њој досадило пркосити ил мени тући. А ја се шале не бих мануо.

— Не дао ти Бог да тако радиш, а не би ти вајдило.

— Вајдило би.

Нешто и ја мишљах о томе. И би и не би било добро. Ако би му на очи учинила по вољи, би му кућу окаљала, кад је већ таке крви. Ал опет, како је нисам марио, чисто бих волео, да је мајстор Милета нешто као калфа Обрад... бар као што он рече да је.

* * *

Скоро и ја да постанем свој човек. Онај, који је био на том путу, па кад је већ почео и дане да броји, знаће, како је и мени било. Сваког дана кажем: дан мање, а ноћу читаве сате не спавам... и зар сам једном у памети држао калфенску буквицу у рукама. Само ме је жегло: ако мајстор Милета окрене нешто наопако (а могло је лако бити). Шта бих онда? Нит је време да почнем изнова, нит ми је лако изгубити две године.

Већ како код њих би, тако се и продужи. Један дан прође, она као пре; и други исто. Ни недеље је нису мењале. Само што га већма омрзе. Што му име не помиње, и како тако, ал где може бега, а да се с њим не сусретне. Ако он уђе у кућу, она из куће у авлију. Он изађе у авлију, а њој се корсем нашао пос'о за дрвљаником. Све тако. Па ма шта он радио, она све наопако. Он, реци, тера пилиће. Живина к'о живина, ђубри по дворишту, а она баца кукуруз, да се окупе.

Имао је мајстор вољу, да седи под багреном у ладовини. Ту се и одмара и своју бригу брине. Она приметила то, па мало мало пропира нешто и сваки час износи, да суши; па где ће по око багрена, да човек нема где сести.

Ако седну за астал да једу, ћуте, к'о да су се тад први пут видели. Пропиње се она преко астала а не уме рећи: додај ми. Он, сиромах, што и одседи, тек глад да завара, па се после склони где било. Мрачан и невесео, к'о да му је цео свет пошао наопако. А она, чим њега нема, ил док се он склони, чисто

оживи Весело јој лице дође, к'о да јој је мило, што се онај онако једи.

И већ да не омутаве, по некад ће и рећи коју. То би им се могло на прсте избројати. И то није говор за разговор, но какве ситнице.

Ето, он дође да руча, па ће зловољно ушитати:

— Је л' готов ручак?

А она, ако је метла чинију с јелом на астал, само ће одмахнути главом, као да каже: имаш очи.

Па заћуте. И како ручају, ручају, и док он узме чашу вина те попије, а вино ускисло. Мора рећи:

— Ово вино ускисло.

— На дну је, — вели она.

— Има л' још колико?

Она само смигне раменима, к'о вели: шта ја знам.

Једном га чујем, где јој говори. Глас му пун неке туге и мек као свила.

— Што гасиш ово огњиште? Шта ти је тешко у овој кући? Зар што се некад наша-лих и у шали рекох оно, зар да то угаси све добро, што је пре било. Где бих икад помислио на зло и твоје неверство! Знаш, Богу хвала, оцу је своје дете најмилије, па и он ће некад рећи: обесио се! Зар би му он то пожелио? Тек каже! Ил кад мајка куне децу, зар им она мисли хрђаво, но јој прасне реч, а срце оста мајчино. Зашто бих те и могао корети за хрђаво, кад ништа не видох. И мислиш, зар се то онако каже? Сети се оног доба, кад се узесмо... Сети се наше среће. А како нам је сад! Дао бих за тебе све... све... Ево да кажу: на пољу је мраз и цича, да камен пуца, а ја да имам само ову кошуљу, и она да теби треба, скинуо бих је. Да си болна, па да је за те лека преко света, тражио бих. А овако, где ће нам добро обожима бити? Где да буде оно, што у срећна времена новасмо? Како ми мрак дође, на душу ми се нешто слегне... дави ме целе ноћи. Дави... дави, да загуши. Од ноћи не спавам сат два, па и кад заспим, на мукама се нађем. Чим зора сване, прво ми је то на уму. Шта ми је као сад овај живот? Шта ми вреди? Зар је живот само да се човек хлеба најде и воде напије? Нисам ја марвинче и живинче... ни хлеба не ћу, само ми скини ову муку са срца. Зар ме душа, мислиш, не боли, кад ми сване празник, ил недеља, па свако са својом женом, и коме Бог дао деце, изађе ма

где било, а ја с мојом ни речи дружевске да проговорим. Навуче ми се свецем мрак на очи, ни сунца не видим! Па да се још чему не надам, раскинуо бих то од једном... још ме то држи. Заборави, што је било... Ако ти је то мало, преклињем те: заборави!

А она му ни у очи не сме да погледа. Оборила главу преда се и поникнула очима... па ћути као кривац пред судијом. Кад он за-ста и причека, да му већ шта било одговори, једва рече:

— Ја и нисам тако мислила. Ал к'о велим, што би се он због мене једио... Није право!... Боље је, велим, да се склањам... и да ћутим.

Кажу, да човеку може да наседне крв на очи, па му дође час, кад се избежуми... кад није човек, те учини што-шта, да не може ни пред људима светлим образом, нит пред Богом чистом душом. Кад злоћа прекине везу, што везује срце и памет, онда ил срце прасне помамом, те се побесни, ил памет ради преко срца те се полуди. У оба се зла крв успали, па да се човек ватре ослободи, мора да пије. А с ким још памет тол'ко господари, да му не да, да се у вину удави, попусти му мало, па се начини од човека бесан звер.

Тако је било и с мојим мајстором. Једне вечери измакао мало до каване. И ваљаде је гасио ватру ракијом и одвише, кад дође кући: он страшан.

Очи цакле. Коса разбарушена и чисто се уковрцила. Лице му блеђе, а још се кожа затегла преко костију. Где су боре биле, чисто се дубље урезале.

Уђе у кућу, к'о да је хајдук. Ни помоз' Бог не рече.

Газдарица седи уз астал и неким се женским радом заузела. Он се сурва на столицу. Лупи лактом о астал, а главу метну на шаку. Газдарица само што једном ману очима на њега па брже трже, те запише опет у рад.

Ћуте обоје. Он крупно и на махове дише. К'о дете после дугог плача. А она се и не миче, једва се види, како јој се хаљина набира. Тишина око њих... чак се чује, како игле ко-сну једна о другу.

У један мах он силно уздану. Диже главу и очи на њу, па неким шупљим гласом викну:

— Где је вечера?

Она брзо остави рад и донесе чинију с јелом.

— Камо хлеба? — опет он, к'о пре.

Она му дотури и хлебац.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

— И нож дај! — опет он, а глас му све
равравији.

Донесе му и нож.

Он одсече парче хлеба и кад хтеде да
приђе јелу, к'о да се чега сети.

— А што ти не једеш?

— Вечерала сам.

Он искрљешти очима.

— Зар без мене?

— Ко би знао, кад ћеш ти доћи.

Он спусти хлеб на астал.

— Хоћу да вечераш са мном.

— Вечерала сам.

Он чисто рикну.

— Опет једи! — па опсова нешто стра-
шно. — Кад ја кажем, да једеш: једи!

Она стоји на месту к'о закопана. Нит од-
говара, нит приђе.

— Једи! — цикну мајстор, и док да се
трене, а она пред њим на патосу.

— Знаш ли, да ја могу да убијем!

Газдарица, како је он бадио, пала лицем
патосу, и кад он рече оно, нит да диже главу,
нит да закука. Само и опет пркосно рече:

— Уби ме!

К'о да га ножем удари! Потурну се преко
ње, па јурну негде у мрак.

Сутра дан га видели, где спава на клупи
под багреном. Стегао шаком наслон од клупе,
а главу положио на мишицу. Мрко му лице,
а још како га свежина јутрења мало прекрила,
дошао, као да је тај час испустио душу.

(Свршиће се.)

ПОМЕНАК.

(САФИР.)

а узабрах један цветак,
Поменком га зову људи,
Узабрах га, да закитим
Њене миле, беле груди.

Ал ја цветак заборавих,
Кад сам пред њу дивну стао,
Заборавих, не сетих се,
Зашто сам га узабрао.

„Опомен' се, опомен' се,
Шта си млађан са мном хтео!“
Шапће цветак нежно, тихо —
Ни он није јаче смео.

А у мени срце гори
Од некога чудног плама;
Заборавих на поменака,
Заборавих себе сама.

Сава Д. Мијалковић.

ХАЊА.

ПРИПОВЕТКА ХЕНРИКА ШЕНКЈЕВИЋА

С ПОЉСКОГ ПРЕВЕО РАЈКО.

V.

Други дан после те наше пијанке дођоше
коњи од старог Мирзе из Хожеља, те се
ја и Селим кренусмо зором кући. Ваљало
нам је путовати два добра дана, па се дигосмо још
у свитање. У нашем дому још сви спаваху, само у
соби на противној страни сину на прозору, у цвећу
иље, жутога шебоја и фуксије, лице пансионарке
Ложе. Селим пребаци преко себе путничку торбу,
метну академску чапку, па стаде на прозор спреман
већ за пут, да покаже, да одлази, а на то му је од-
говорено из геранија меланхоличним погледом. Али
кад једну руку метну на срце а другом посла по-
љубац, зарумени се лице међу цвећем, па се повуче
брже боље у мрачно дно собе. Доле на дворском
плочнику затутња бричка, запрегнута са четири ба-

дра коња; време беше да се растаје и да се седа,
али Селим оклеваше и стајаше упорно на прозору
чекајући, не ће ли још што видети. Но нада га пре-
вари и прозор остаде празан. Тек кад сиђосмо доле
и пролажасмо мимо мрачно предсобље оне приземне
собе, опасисмо на степеницама две беле чарапице,
кестенасту хаљину, погнути труп и два сјајна ока,
заслоњена руком, где гледе из сумрака у дневну
светлост. Мирза одмах упаде у предсобље, а ја, сед-
нувши у бричку, која стајаше поред предсобља, чух
само неки шапат и неки одјек, врло налик одјеку
пољубаца. После изиде Мирза, црвен, у полак смеш-
љив, у полак узрујан, па седе уза ме. Кочијаш трже
кајасе, ја и Мирза нехотице погледасмо на прозор;
лице Ложино опет сијаше међу цвећем; још тренут:
опружи се рука с белом махрамом; још један знак

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

на растанку и бричка испаде на улици, возећи мене и лепо идеал сиротице Јоже.

Беше рана зора, град још спаваше; рујна зорна светлост титраше по прозорима успаваних кућерина; по гдегде какав весело братац, пролазник буђаше корацима успаван одјек; по негде стражар чисти улицу; кашто затандручу кола с варивом, идући из села на градски трг. Иначе беше мирно и светло, хладовито и весело, као обично у летње јутро. Мајушна наша бричка, запрегнута са четири тешка коња, одскакиваше на плочнику, као кад се вуче орах на канапу. За мало обли нам лице оштри и хладни љув од реке, затутња мост под коњским копитама и после вожње од по сата бејасмо иза преграде у сред широких поља и хране и шума.

Груди нам се надимаху од дивна јутарња поветарца, а очи уживаху у красној околици. Земља се буђаше иза сна; бисерна роса виси на мокрој лишћу од дрвета и блиста на класју свакојаке хране. По живицама скакућу веселе птичице, поздрављајући шумним цвркутањем и љуборењем лепо дан.

Шума и ливаде извијаху се из ране магле, као из повоја; овде онде на ливадама светлуца вода, по којој, у златном цвећу маслачковом, ходају роде. Ружичаст дим вије се горе из димњака сеоских кућа, лаки ветар повија као вале жуте слогае дозрелог жита и стреса с њих ноћну влагу. Радост беше свуда разливена; рекао би, да се све буди, живи и да цела околица пева:

Када рујна пукне зора,
Теби земља, Теби мора...

Како беше тада и нама на срцу, свако ће лако разумети, кад се опомене, како се је за млађаних година враћао кући у тако дивно летње јутро. Године детињства и зависности школске бећу већ иза нас, размакао се на широко век младићски, као бујна степа пуна цвећа, с бескрајним видокругом; занимљива и незнана крајина, у коју се на пут подигосмо под добрим знамењем: млади, силни, рећи с крилима на рамених, као орлићи. Од свију блага на свету, највеће је благо младост, а од тога блага не издадосмо још, мимо све обиље његово, ни потуре.

Пут преваљивасмо брзо, јер нас на свима главним станицама чекаху одморни коњи. Другога дана, након вожње кроз читаву ноћ, изишавши пред вече из шуме опазисмо Хожеље, или боље шиљасте вршак домаће мунаре, који се преливаше у блеску сунца на заходу. За мало се дочепасмо насипа, засађена врбама и калином, коме с обе стране бећу две грдне уставе с млиновима и пиљанама. Праћаше нас само кречетање и квакање жаба, које пливаху по угрејаној води од дневне топлоте, и с једне и с друге стране зарасле травом. Видело се по свему, да се

дан спрема на починак. Насипом се враћаху у мајурске стаје стада говеда и оваца, заслоњених облаком прашице. Овде и онде видиш гомилице људи са срповима, косама и грабљама на раменима, где хитају кући припевајући: „дана, ој дана!“ Ти честити људи задржаваху бричку, љубећи у руке и поздрављајући срдачно Селима. Мало било, па се сунце још већма наже западу и сакри до половине свој сјајни штитак иза рита. Још само злаћана, широка трака светлости одбијаше средом устава, а дрвета са њихових обала огледаху се на глаткој површини. Скренусмо мало на десно и одмах синусе бели зидови хожељског двора у сред липа, топола, јела и јасенова. На дворишту зазвони звонце позивајући чељад на вечеру а у исти мах се одазва са мунаре сетни и звучни глас домаћега мујезина, да огласи, да звездана ноћ с неба пада на земљу и да је Алах велик. Да не буде ваљда мујезин сам, изиде за часак рода, налик на етруски крчаг, из свога мирнога гнезда на врх дрвета више дворскога крова, подиже кљуп горе к небу као тучно копље, за тим га спусти на груди, па заклепета, климајући главом као у поздрав. Погледах Селима. У очима му сузе, а у погледу сија несравњена, само њему једином дана сласт и милина. Уђосмо у двориште.

Пред стакленим ходником сеђаше стари Мирза и вукући плави дим из чибука, гледаше радосним оком тај тихи и радни живот, што се ројио на оној убавој слици. Спазивши свога сина, љипи нагло с места, загри га и стаде га притискивати на своје груди, јер ако и беше суров према сину, опет га љубљаше нада све. Одмах га запита за испите, па га после опет узе грлити. Стекла се и цела многобројна чељад, да поздрави младог господина, пси скакаху радосно око њега. Из ходника испаде у скоку припитомљена курјачица, фавориткиња старог Мирзе. „Зуља! Зуља!“ — викне на њу Селим, а она му скочи грдним шапама на рамена, лизну га по лицу, а после стаде скакати на околу као луда, цвилећи и показујући од тешке радости страшне своје зубе.

Уђосмо на послетку у трапезарију. Разгледао сам Хожеље и све, што у њима беше, као човек, који тражи нешто ново. Није се ништа у њима променило; слике Селимових старих: пуковника и барјактара, вишаху као и пре по зидовима. Страшни Мирза, пуковник петихорски у време Собјескога, погледаше на ме као и пре косим, злокобним очима, али исечено мачевима његово лице долажаше ми још гадније и страшније. Највећма се променио Мирза, отац Селимов. Црна му се коса прогрушала, бујни брци скоро са свим побелели, а тип татарски све јаче избијаше у цртама. Ах! каква разлика беше међу старим Мирзом и Селимом, међу тим ликом

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

коштаним, суровим, па и оштрим, и тим лицем рећи анђелским, сличним цвету, свежим и слатким. Али збиља тешко ми је описати ону љубав, с којом стари гледаше свога сина и с којом праћаше очима сваки његов покрет.

Не хтедох да их буним, па се стадох уклањати; али старац, гостољубив као прави племић пољски, одмах закупи мене, стаде ме грлити и задржавати преко ноћ. Не хтедох пристати да ноћим, јер сам се журио кући, али морадох остати на вечери. Одох из Хожеља касно у ноћ и кад се примакох кући, већ влашићи изидоше на небу, а то ће рећи: беше већ поноћ. У селу се не светљаху прозори, само се из далека под шумом виђаше светлост из смоларе. Пред кућама штектаху пси. У липовом шеталишту, којим се иђаше нашем двору, беше мрачно, па ма како очи исколачио; неки човек прође мимо мене с коњима, певајући полугласно неку песмицу, али му лица не распознадох. Довезох се пред дворски ходник; на прозорима беше мрачно; видело се, да већ сви спавају: само пси испадоше са свију страна, па стадоше жестоко лајати око бричке. Сиђох се, па закуцах на врата; дуго не могах никога дозвати. Беше ми чисто мрско и неправо, јер мишљах, да ће ме изгледати и очекивати. Истом после некога времена, стаде светлост титрати по окнима од прозора, а сањив глас, у коме упознадох глас Франков, запита:

— Ко је?

Одаввах се. Франко ми откључа врата и одмах ми приђе руци. Запитах га, је ли све здраво?

— Здрави су — одговори Франко — само је стари господин отишао у град и истом ће се сутра вратити.

То рече, па ме уведе у трапезарију, запали лампу, која вишаше над столом и изиде да спреми чај. За часак остадох сам, са својим мислима и срцем, које живо куцаше; али тај тренутак трајаше врло кратко, јер за час дојури поп Људевит у ноћној хаљини, честита госпођа д' Ив исто тако у белини, у својим обичним папилотама и капи, и Касије, који је за месец дана раније дошао из школе на ферије. Поштене душе дочекаше ме свесрдно; дивљаху се моме узрасту; поп увераваше, да сам изишао људина, госпођа д' Ив, да сам се пролепшао. Поп Људевит, јадник, истом после неког времена стаде ме бојажљиво запиткивати о испитима и сведоџбама школским, а кад дознаде, како сам се владао, чак се расплака, притискујући ме на своје груди и називајући љубљеним дечаком. У то се зачу из друге собе тутањ босих ножица и упадоше две моје мале сестрице у кошуљицама само и капицама, вичући удиљ: „Хенлит дос'о, Хенлит дос'о!“ па ми поскакаше на колена.

Бадава их госпођа д' Ив застиђивала, говорећи, да је то нечувено, да се таке две госпођице (једној беше осам, другој девет година) показују људима у таком „недоруху.“ Девојчице не питаху ни за што, него ме грљаху својим малим ручицама, притискујући своја лепа уста на моје образе. Мало за тим запитах бојажљиво за Хању.

— О! нађикала је! — одговори госпођа д' Ив — одмах ће доћи амо, само се ваљ'да удешава.

И збиља нисам дуго чекао, јер можда за неких пет минута уђе у собу Хања. Погледах на њу и Боже! шта се десило за по године с том шеснаестгодишњом ситном и мршавом сиротицом. Предамном стајаше већ скоро дорасла девојка или бар девојка, која дорашћује. Стас јој дошао на меру и дивно се заокруглио. Боја на лицу беше јој деликатна, али здрава, на образима гораше румен, као одсев ране зоре. Здравље, младост, свежина, убавост, удараше од ње као од руже у расцвету. Приметих, да ме радознано загледа својим великим плавим очима, али видех и то, да је морала разумети моје чуђење и утисак, који на мене учини, јер неки неописан осмех блуђаше у кутићима њених уста. У радозналости, којом гледасмо једно друго, скриваше се већ нека стидљивост момачка и девојачка. Охо! они срдачни одношаји брата и сестре, детињски одношаји, одоше некуд без трага, да се више не поврате.

Ах, како ли беше лепа с тим осмехом и с тихом радощу у очима!

Светлост од лампе, која беше обешена над столом, падаше на њену сјајну косу. Обучена беше у црну сукњу и у неку исто тако црну, на брзу руку навучену хаљу, коју придржаваше руком на грудима под белим вратом; али у том оделу беше нека дивна нехатост, којој беше узрок журба, кад га је навлачила. Удараше од ње топлота од спавања. Кад се, у поздрав, дотакох њене руке, та рука беше топла, мека, аксамитна, а кад је додирнух, прође ме раскошна дрхтавица.

Променила се Хања и с поља и из нутра. Осталих је као просто девојче, у пола служинче; сад ти то беше госпођица, племенита израза на лицу и племенита кретања, а по томе се познаваше добро васпитање и навика на добро друштво. Из њених очију провириваше душа, пробуђена морално и умно. Престаде бити дететом са сваке стране: доказиваше то онај неописани осмех и нека врста невине кокетерије, с којом погледаше на мене, и по томе се могаше познати, да разуме, како смо данас далеко једно од другог. Увидех за мало и то, да је она некако надамном, јер ако и бејаш печенији у науци, у животним приликама, у разумевању свакога стања, сваке речи, бејаш још доста прост дечак. Хања беше сло-

www.боднија са мном, него ја с њом. Моја турска и господска озбиљност отишла без трага, као лашки снег. Уз пут сам смислио, како ћу поздравити Хању, шта ћу с њом говорити, како ћу јој увек бити добар и благ, али се сви ти планови из темеља порушише. Изишло је некако на то, да је више она према мени долазила добра и умиљата, него ја према њој. Испрва не бејаш с тим на чисто, али то више осећах, него што сам разумевао. Смислио сам, да је испитујем, шта је учила и шта је научила, како је провела време, беху ли госпођа д' Ив и поп Људевит с њом задовољни; а међу тим она, свеђер с оним осмехом у кутићима од уста, испитиваше мене, шта сам радио, шта сам учио и шта сам даље наумио. За чудо се све друкчије дешавало, него што

сам замишљао. У кратко да кажем: наш се одношај са свим тумбе окренуо.

После разговора од једног сата разидосмо се сви на починак. Ја одох мало занесен, мало задивљен, мало обманут и утучен, али различим утисцима. Подстакнута и потпаљена на ново љубав стаде се тискати као пламен кроз пукотине запаљене зграде и за мало покри са свим те утиске. Да не дуљим: та слика Хањина, та слика девојачка, раскошна, пуна чари, онака, како је видех замамљиву, задахнуту топлотом сна, где с белом ручицом придржава наред одела на грудима и с распуштеном косом, узбунила беше моју младу уобразиљу и заслонила ми све.

Заспах с њеном сликом пред очима.

(Наставиће се.)

НАРОДНА ТРАДИЦИЈА И НЕПОГРЈЕШИМИ ИСТОРИЦИ.

НАПИСАО СИНИША.

V. Војена снага Лазарева и Муратова у битци Косовској 15. јуна 1389.

Историци налазе у војсци Лазаревој, осим Срба, и Бошњака и Мађара и Влаха и Бугара, а напошлетку и „наше браће“ Хрвата — шта више у најновије доба раструби хрватски академик и наш особити пријашин др. Рачки по свијету, да је у XIV. вијеку, под начелством Твртка, краља босанскога, утаначен био велики „југославенски савез“ против Турака и — Мађара. На ту рачију меку пригризе и др. К. Ј. Жиречек у својој историји Бугара, а др. Армин Павић одмах основа план, како ће да сљуска српске народне пјесме у „југославенску Илијаду,“ те ено ти фра Грга преоте вијенац старцу Омиру и стрпа у шест пјесама у једну тикву људе, који да их

— — — у један котлао свариш,
Не би им се чорба помјешала!“*)

Да погледамо из ближега тај савез.

Твртко, чим погибе посљедњи Неманић, није имао пречег посла, него да се прогласи „краљ Србљем, Босни, Приморју и западним странама“. Као краљ Срба дао се је у *Милешеву* над моштима српског светитеља и просвјетитеља Неманића Саве 1378. крунисати.

Твртко је називао Неманиће својим прародитељима, јер је био унук *Јелене*, унук српског (а послије сремског) краља Драгутина, брата Милутинова, која се је удала за босанскога бана *Стевана*, дједа Тврткова.

Но како је Твртко био уједно пришипетља и папе и Мађара, то је његово краљевство остало ондје, гдје му је било и банство, т. ј. у Босни, у оној земљи,

*) Његош: Горски Вијенац.

гдје је патаренство и римска пропаганда у властели угушила *ионос „народни српски“* те тијем посијала сјеме, из којег поникоше доцније босанске потурице. Од српскијех великаша повјерова му, као потомку Неманића, једини војвода хумски *Влатко*.

Но Твртко је показао, да је у њему уводњела и она посљедња кап крви Неманића, јер Неманићи ствараху и увеличаваху своју државу мачем у десници, а Твртко, тобожњи Неманић, мислио је, да прикупи Душаново царство „на душеку све лулу пијући.“

Па шта је учинио тај „државни човјек“, како га Мајков назива, за уједињење српства или свега југославенства, осим што је искао од Дубровчана оне дације, које су плаћали цар-Стјепану, да се прокламирао краљем и да је хотио у општој забуни, која се у Мађарској послје смрти Лајоша I. изроди, онако без муке и напора да приквачи неке градове у далматинском приморју, којима су мађарски краљеви били господари.

Гдје је он на Косову? Заукао се, што по вели игуман Теодосије у Његошеву Лажицару „*као ђук за илотину*,“ а послао Захумљане Србе, уз које пристаде још неколико неразнофренијех босанскијех. — да гину, уједно са Лазарем, да он може тијем мирније краљевати. За што није он сам као потомак Неманића покренуо свуколику снагу своје „краљевине“ на Косово, па се у битци као првак и јунак, раван Неманићима показао, те би га сви Срби — и исти Лазар, који се у својој скромности, прем крунисани цар, увјек називаше само „кнезом“ — као првог јунака и достојна потомка Неманића, признали за „краља Србљем.“ Али *ту је требало изнијети кожу*

на цар, а Твртко, као и сви његови наследници, краљеви Србљем, Босни и к тому," били су јуначији на језику него на бојишту.

За то га нијесу Срби ни марили и за то је дрскост, из његова наслова изводити што друго, него његове сањарије — а не савез југославенски.

А хрватски бан Иван Хорват? За овога кажу, да је био на Косову. Ја то, премда га српска народна традиција не спомиње, порицати не ћу, али поричем одрјешито, да је он био ту као савезник хрватског народа или хрватске државе, — јер Хрватска у оно вријеме, уједно са сјеверном Далмацијом, била је, као и данас, спојена са Мађарском, па није могла сама за себе са страним државама савеза правити, него је бан Иван Хорват дошао на Косово као бјегунац или што но Нијемци веле: „fahrender Ritter," са неколико пратилаца. Иван Хорват био је присталица Карла маленога и противник краљице Јелисавете (удовице Лајоша I.) и њезине кћери краљице Марије, заручнице маркграфа бранденбуршког Сигисмунда, којег су Мађари позвали на свој престо.

Кад су, као што горе споменух, обадвије краљице године 1386. или 1387. пошле у Славонију и Хрватску да утишају народ, ухвати их Иван Хорват код Гора (Горјана) и пошто им сасјече пратњу и у њој ипалатина Николу Горског, одведе их као сужње у Нови град више Задра.

Но пошто је Карл малени већ у Будиму био убијен, одржа побједу странка краљичина те Сигисмунд буде закраљен а супруга му Марија из сужанства ослобођена, дочим јој матер Јелисавету Иван Хорват посјече. Сад Ивану Хорвату није било више мјеста у његовој бановини, те побјеже са неколико пратилаца најприје у Босну „краљу“ Твртку, па одатле, јер се ваљда и Твртко бојао, код себе га придржати,* оде са својом пратњом — ваљда уједно са Хумљани — на Косово, „да се нађе јунак међ' јунаци."

Сад ја питам, је ли то био какав савез Хрвата са Србима, ако међу Србе дође један хрватски јунак? На тај би начин свако могао био године 1376. извести савез између Аустро-Угарске и Србије, јер је неки хиљадак људи одатле онамо прешло, да у Србији војују проти Турцима!!!

У средњем вијеку виђамо свуда примјера, да се јунаци са свију крајева Јевропе купе са својом пратњом, да војују под војводством којег славног и јуначког краља или војводе, те да стеку славу и привикну јуначкоме послу.

Кад но Премислић Отокар II., краљ чешки, по-

* Да се Твртко бојао освете краљице Марије и Сигисмунда, види се из уговора с Дубровником од године 1387. 9. Априла. Миклошић: Monumenta serb. CXCVII Каранотвртковић: Споменици српски 17.

диже војску на Прусе год. 1254., ишли су с њиме сви млађи витезови Немачке и остале западне Јевропе, и познато је, да је Рудолф, гроф хабсбуршки, послјије цар немачки и побједитељ Отокаров, од њега том приликом добио „Ritterschlag". А кад је тај исти Отокар год. 1260. завојевао на Мађаре, нађе се у битци код Кресенбруна у његовој војсци множина витезова и јунака од цијеле западне Јевропе: Нијемаца, Француза, Талијана, шта више и самијех Енглеза, дочим уз Белу IV. војеваху јунаци са истока: Срби, Бугари, Грци, Власи, Пољаци, и др. Па опет нијде не каже ни прича ни повјесница, да су сви ти народи или државе биле у каквом савезу.

И на Немању војују браћа војском, у којој је било — осим Срба — Фруга, Турака и др. а и Милутин има чету фрушку т. ј. састављену од западнијех војника.

А шта да речемо у новије доба за војску Валенстајнову или Мансфелдову или за швајцарске гвардије у некојим државама? Све су то били или „fahrende Ritter" или војници од заната, који се сад једном сад другом најмљивали, да се хљебом ране те су их Нијемци и прозвали: „Reisläufer" т. ј. они, који трче за рижом (пилавом). За такве — по међународном праву — ни данас ниједна држава не прима одговорност на себе.

Борба Лазарева с Турци занимала је све хришћанске народе и јунаке у Јевропи. За крстоноснијех ратова ишли су они у Азију на Турке, а сад, чујући за борбу Срба са Турци, одоше Лазару. Колико се свијет хришћански — изузамши папу — радовао српској побједи, види се отуда, да су у Паризу, кад чуше, да је Мурат погинуо, мислећи, да је и турска војска пострадала, у великој богородичној катедрали (Notre-Dame) држали „велико славословије." Сад ћемо разумјети, да је у војсци Лазаревој, без икаквијех савеза, могло бити неколико хиљада таковијех: „fahrende Ritter und Reisläufer" од Мађара, Нијемаца, Чеха, Француза, Влаха, Бугара, Грка и Бог зна још каквијех, али дебло војске било је ипак српско.

Ни Шишман није био на Косову, јер, све да је хтјео, није могао, јер му је Мурат, узевши Пирот и Ниш, пресјекао пут. А како му је брат, који је владао над сјеверозападном Видинском страном као цар Бдински, био увјек у свадњи с њиме и већ с тога није био ни пријатељ с Лазаром, то се разумије, да војска цара Трновскога, Шишмана, није могла доћи ни преко видинске области; те тако и Бугари, који се године 1389. нашли у околу Лазареву, спадају у исту категорију као и остали странци.

Свакојако се може узети, да је, урачунавајући велики контингент оввијех странаца и одјељак Срба

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

хумано-бесанскијех под војводом Влатком, војска Лазарева, као што народна традиција каже, на *сто хиљада бораца* порасла била.

Турска војска прије Мурата I. састојала се само из коњице, јер је правому Турчину срамотно се чинило, пјешке војевати. Течајем времена стекли су до душе Турци нешто и пјешадије у контингентима трибутарних кнезова. Али тек Мурат, кад г. 1360. ступи на пријесто, побрину се, да створи сталну и редовну пјешадију, која ваља да је увјек спремна „скоком, куд он мигне оком.“

То су били јеничари (т. ј. нове чете). У ту сврху отимали су Турци мушку дјецу хришћанску из оних предјела, које су притиснули, па би их потурчили и последије за јеничаре васпитали.

К њима су долазили још и они хришћански одрасли младићи, које су чим тим примамили или пригнали, и још којекакви пустолови јевропски, који су ишли „трбухом за крухом“, тако, да је већ прве године (1362.) јеничарски одјељак нарастао био на 12.000 пјешака. Мурат је овој новој пјешадији дао велике повластице; јеничарски ага био је иза великог везира први великодостојник војске и царства. Јеничари су били подјељени на четири класе и то: а) цемет т. ј. тјелохранитељи султанови; б) бујук т. ј. племенита гвардија (Nobel Garde), у коју се сам султан морао уписати као *прост гардиста*; в) сејмен и г) аџами-оглан т. ј. прости војници. — Ове и друге повластице намамише за мали час и правовјерне најбоље Турке, да се упишу у јеничаре, те тако порасте број те нове пјешадије на пречац тако, да их је год. 1382. већ било преко 120.000; а год. 1389. може се слободно узети, да их је на Косову било више од 150.000¹⁾. Јеничари су били увјек на цареву хљебу.

Из тога се види оштроумље Муратова, да је одмах познао, да у Јевропи не може војевати без пјешадије, и да је одмах пронашао начин, како да ју на брзу руку створи.

Кад јеничарским ортама прибродимо контингенте разних везира, паша, бегова и трибутарних емира, дахија и т. д., онда нам се не ће чудно чинити, да је Мурат могао на Косову саставити 300.000 војске „опојене вјером пророковом, овејане у триста бојева.“

Народна је дакле традиција и у томе погледу са свијем основана, да је било 100.000 српске, против 300.000 турске, војске.

Но како су хришћани у свијем ратовима проти Турцима (и у XVII. вијеку), премда увјек у мањини, често знали одржати побједу и проти трострукој ве-

ћини, могла би се била одржати побједа и на Косову, да је сваки чинио своју дужност.

Ето тако, мој „непогрјешиви“ господине! Видите, да се даје из наших народних традиција извести повјесница истинита и права на основу здравога разума и критичког истраживања и без Орбинија, Дифрена, Стритера, Цинкајзена, Левенклауа и других, којијех ни набројати не ћу, и да нам није нужа њима за љубав нијекати ни *Богдана* ни *Југовиће*, ни *Милоша* ни *Милана* ни *Ивана* ни *Срђу Злоћоглеђу* ни грлатога *Стражинића*¹⁾ бана, а ни „*матере биједе, вечере кнежеве*.“

Они тамо су писали само да своме свијету покажу, да умију што написати и да покажу да знаду, да има неких народа тамо „wo hinten weit in der Türkei die Völker an einander schlagen.“ Та сјетите се, молим вас, ваше младости, кад сте почели у школама учити ђеграфију и историју, каквијех покора ту нијесте морали слушати и читати! Па погледајте у ђенералну Weiss-ову карту турске царевине од год. 1829. па ће те видјети у њој чудеса, те ће вам се чинити, да гдје-гдје имате пред собом предјеле мјесеца!

Па такови писци да су нама бољи аутори од наше народне пјесме и приче, која је од XIV. вијека проносила српску славу и српске јаде од оца на сина!

Па молим вас, зар су повјеснице и једнога народа у Јевропи у свему са оригиналним актима документоване? Па де, дирните у Вилима Тела, Роланда, Цида, Бајарда и друге, о којима се дивна чуда причају, па да видите, како ће сви на вас напати као осе.

И мени су, који но сам дилетант, у очи пале многе погрјешке у историји српској, коју је досад написао г. Панта Срећковић, јер тај господин није себи труда узео, да по годинама срањује поједине особе, па да израчуна, јесу ли могле заједно живјети или један другог рађати. Но за то се не мора Панта одмах — уједно са свима Биограђанима и Шумадинцима — да протјера „замашнијем ударцима“ у „Турке, Грке и Цинцаре“, него му треба изићи на сусрет са стварним основаним исправкама *sine ira*; јер и „непогрјешиви“ ваља не ће хтјети, да се сви остали истурче, а он да остане „*der letzte (Serben-) Mohikaner*.“

Ми смо сви у нашој повјесници мање више збуњени с тога, јер смо из младости све на туђинском

¹⁾ Па све да је војска српска бројала само онолико, колико „непогрјешиви“ нагађа т. ј. 60.000 бораца, зар није ту морало бити и срим Мусића Стевана, Дмитра војводе, Вука и Влатка, још неколико војсковођа? Ја мислим, да би их у војци од 60.000 морало бити бар једно *двдесет*.

¹⁾ За бујук-Сулејмана год. 1521. било их је 249 орта (батаљона) са више од 200.000 бораца.

основу учили.¹⁾ Сад нам треба само још да одбацимо сами своје најсветије успомене — народну традицију, — па ће се наши „пријатељи“ одмах пожуриати, да нам докажу, да је и оно апокрифно, што је у споменицима. За то *рат за нашу народну традицију проти сваком, ко у њу дирне*, као да нам је дирнуо у зеницу!

Не војујмо дакле „инат за инат“ један на другога, јер „у спону је јачи прут“, не тјерајмо један другога из пакости или из пуге сујете у „Бугаре, Турке и Цинцаре“, јер нас је и онако мало, него исправљајмо се братски, усавршујмо се поучавајући

¹⁾ Има у нас на гласу један истраживач српске повјеснице, који не може да изиђе на крај са Десом и Немањом, те тврди, да се оно, што Византинци пишу о Деси, тиче Немање. То је најлакши начин, ствар преломити, али ја мислим, да ће се нешто дубљим провицањем наћи мјеста и Деси пред Немање.

један другога, а „мудри ако змиј, и благи ако голубје“. Пазимо строго, да нијекањем овог ил онога не учинимо оно, што но Нијемац вели: „das Kind mit dem Bade ausschütten.“ Не потварајмо један другога са оним „нешто ради, нешто кради“ — него рецимо један другоме јеванђелски: *вса моа твоа и вса твоа моа, и прославихъ са къ нихъ*; а раме уз раме стајимо на биљегу против онијех злотвора, који краду наше српске пјесме и приче, па веле да су њихове, српски нам отимљу језик, премда му ни нагласка никад научити не могу, српско нам нијечу име, а ево сад већ ударише, да нам осакате и нашу повјесницу којекаквијем измишљотинама; — па онда, — ето мене к вама, мој „непогрјешими“! да вам метанишем, да вам пољубим освештану десницу и да ме ви причестите — онако по обичају Маркову — тулумином добра сријемскога вина.

СРПСКИ ЈЕЗИК

У „ПОТОЊЕМ АБЕНСЕРАЖУ“

ПО ШТАОВРИЈАНУ СПЈЕВАО КЊ. НИКОЛА.

ЦЕТИЊЕ 1888. У КЊ. ЦРН ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Лани је изашао чланак у „Гласу Црногорца“, гдје се писац тога чланка дохватио и мене, што сам бранио и тумачио, како Црногорци локал акузативом и акузатив локалом замјењују, као:

Ја у *Црну* стојат не ћу *гору*. —

У *колибу* ноћих *Мрконића*. —

Сузе саме *скачу на очима*. —

Ја немам тога чланка при себи, нити му знам написан, нити у којем је броју „Гласа Црногорца“ штампан, само се толико сјећам, да ми се замјерало, што сам те локале и акузативе Црногорске бранио, јер су то, по схваћању писца тога чланка, погрјешке. Да чудне филозофије, а још чудније смјелости! За велики дио народа српскога казати, да погрјешно говори! Ко може данас тврдити, да народ погрјешно говори, кад је народ творац језика. Та језик је израз духа народнога. Тако је некад мислио Милош Светић, који је хтио Вука да исправља. Ја пак кажем, да све, што је у једном језику, да све што народ говори, да је добро, јер језик не бива по вољи појединога човјека, него њега ствара дух читавога народа једнога. Чим народ један већи, тим и језик његов мора имати више центара, средокраћа, од којих језик са једнаким особинама све донде допире, докле допире међусобни саобраћај индивидуа. Тако имамо више дијалеката. Имамо дијалекат јужни са црногорским, херцеговачким, босанским и дубровачким, источни са ресавским и

сремским, и западни. Ко може сада казати, који је дијалекат љепши од којег. Ја мислим, да су сви лијепи и мени није ни један љепши од другог. Кад би мене питали, којим дијалектом треба да пишемо у српској књижевности, ја бих одговорио: лирске пјесме требало би да пишемо источним дијалектом, јуначке пјесме јужним и то црногорским дијалектом, а науку југозападним дијалектом, т. ј. онијем дијалектом, којим је писао покојни Ђуро Даничић, јер он најбоље одговара старом словенском језику и свијем другим словенским језицима. Мени је дакле драг и мио један дијалекат као и други и све, како се у појединим крајевима говори, мени је добро и лијепо, јер тако народ говори, а језик не може истјецати ни од које друге стране, него једино од народа. А што народ говори, то је истинит, жив говор и њега не смије и не може нико поправљати и исправљати. Њега могу само тумачити и то тако тумачити, да се мора све оно оправдати, како је у њему. У „Потоњем Абенсеражу“ пјесник пјева црногорским дијалектом са свијем његовим особинама и по томе није истина, што у 29. бр. *Vienca* неко критикујући „Потоњег Абенсеража“ вели: *Pjesnik je pridržao pjeke osobine crnogorskoga dijalekta, ali ih upotrebljava veoma rijetko, ponajprije, ako je baš bila nužda zaradi metra.* Колико је овдје ријечи, толико је неистине казано. Пјесник се баш држао са свијем дијалекта црногорскога и ја ћу овдје спо-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

менути из „Потоњег Абенсеража“ једну особиту особину црногорскога дијалекта, за коју није никад ни знао критичар Виенџев. Ја сам баш с том намјером и узео перо руке, да ту особину црногорскога дијалекта истакнем. На друге особине не ћу се ни освртати, јер су сваком познате, само их критичар Виенџев није могао видјети.

Глаголи четврте врсте, који пред наставком инфинитивне основе имају *з* и *с*, не мијењају по закону асимилације то *з* и *с* на *ж* и *ш*, као што бива то у другим крајевима српскога народа и у старом словенском језику. За ово наводим из „Потоњег Абенсеража“ ове примјере:

Мирна мазга *носаше* га
По држави Боабдила,
Кад му стари *летијаху*
На хатове ка на крила. Стр. 9.
Абен-Амет *пролазаше*
Неком гором од Палмира,
Душа му је пуна туге,
Пуна туге и немира. Стр. 9.
А брод кад је угледала
Бе с' примиче китној луци,
К њој с' упути, а *носаше*
Страх у груди, цвјет у руци. Стр. 52.
Сваког љета по брдима
Од Малаге *излазаше*,
А у она иста доба,
Кад јој драги *долазаше*. Стр. 90.

По другим крајевима српскога народа гласили би ти имперфекти као и у старом словенском језику: *ношаше*, *пролажаше*, *излажаше*, *долажаше*, али у опће на југу, а особито у Црној Гори не мијењају се пискава на непчана у овјем имперфектима. Ти су имперфекти у Црној Гори, по мојем мишљењу, постали по аналогји глагола пете врсте, као: *писаше*, *мирисаше*, *везаше*, *дизаше*, *мазаше*. Да не би ко мислио, да су ти имперфекти погрјешке српскога пјесника, који је обрадио „Потоњег Абенсеража“, ја ћу гледати да докажем, да нијесу погрјешке, него баш праве особине јужнога дијалекта, особито црногорскога. Тако у „Горском Вијенцу“ имамо овај примјер:

Једни сужњи бјеху приковани
У путама на веље бродове,
Те *возаху* по мору бродове. — 58.

У „Јуначком споменику“ Мирка Петровића имамо ове примјере:

Јатаган *посах* у рукама. — 98.
Што *посаху* баше и бимбаше. — 136.

У „Како је пјевалица излијечио фра-Брну“, од Сима Матавуља (види „Стражилово“ 25., 26., 27. бр. о. г.), имамо ове примјере: „На другој стијени *висаше* платно, на коме бјеше насликана гомила људи и пред њима на једној трпезици јела и пути-

јер.“ — „По дну застора на светијем трпезама *висаху* лијепо оплетене чипке.“ — „Кнез је тесао неке паузнице, и сваки час *излазаше* пред врата да види, мијења ли се вријеме.

У „Јавору“ 27., 28.: „Нешто о Црногорскијем јуначима“ од Филипа Шпадијера имамо ове примјере: „Шпадијери из Новог Пазара под Стефаном Црнојевићем, кога мјешчани прозваше по дугој сабљи шпади, коју о појасу *носаше*, Шпадијер.“ — „Пред којом се с јужне стране *налазаше* и гроб Баја Пивљанина.“

Из „Народних српских пјесама“ од Вука имамо ове примјере:

Што им боље *пролазашу* ствари. III. 272.
А од силе два драга *просаше*. Херц. 51.
Испод сабље *излазашу* Турци. IV. 320.

Сви су писци ови, из чијих сам дјела вадио ове примјере, Црногорци, те нема сумње, да су имперфекти, које употребљава пјесник „Балканске царице“ чисте особине црногорскога дијалекта. Да је рукопис српски „Потоњег Абенсеража“ дошао у руке каквом књижевном ђифти, као што је онај у „Гласу Црногорца“, он би ове имперфекте црногорске исправио, али пјесник „Балканске царице“, као што јуначки излази непријатељу са својим прсима без бојазни на мегдан, тако исто и са својим књижевним делом онаквим, како га је он створио и у какво је рухо он га заодио, излази српском критиچارу на сусрет.

Другу сам особину примјетио у „Потоњем Абенсеражу“, да се од треће врсте имперфекат прави на југу а особито у Црној Гори и од инфинитивне основе као и у старом словенском језику, н. п. *сједијаше* одговара потпуно старом словенском облику *сѣдѣаше*. У осталим крајевима прави се имперфекат ових глагола само од презентатске основе и гласи само *сјеђаше* или *сиђаше*. Оваки имперфекти од презентатске основе усвојени су у књижевном језику. Из „Потоњег Абенсеража“ имамо ове примјере за имперфекат од инфинитивне основе:

Мирна мазга *носаше* га
По држави Боабдила,
Куд му стари *летијаху*
На хатове ка на крила. Стр. 9. —
Јер спрама ње *сједијаше*
И у њу се загледало
Једно момче прелијено,
Но у образ бљедо мало. Стр. 58. —

За потврду оваких имперфеката ево неколико примјера и из „Горскога Вијенца“:

Ту их љетње *горијаше* сунце. 58.
Око тебе пушке *грмијаху*. 68.
Вриштијаху хиљаду момака. 68.
Да уз цара *сједијаше* мудра главо. 77.
Да код краља *сједијаше* мој младику. 77.

У „Како је пјевалица излијечно фра-Брну“ од Сима Матавуља (види „Стражилово“ бр. 25.) имамо ове примјере: Два коња *легијаху* пут њих. — На предњем мјесту *сједијаше* човјек са фесом на глави. — Из „српских народних пјесама“ од Вука имамо ове примјере:

Пољем иду, поље *звечијаше*. I. 42.
 Ал му Сављак огњем *горијаше*. IV. 183.
 Једном другу нога *горијаше*. II. 11.
 А трећему глава *горијаше*. II. 11.

И у Бранка има овијех имперфеката:

Гореша огањ без престанка. II. 16.

Ово су двије особине јужнога говора особито пак црногорскога дијалекта, које не знам јесу ли гдје год приближене. Ове се дакле особине имају сматрати као особине, а не као погрешке, као што би њеки хтјели. Шта више *сједијаше*, *грмијаху* још су правилнији облици према старим словенским облицима *сједаше*, *грмѣах* од *сјеђаше*, *грмљаху*.

Читајући „Потоњег Абенсеража“ спазио сам, да је пјесник „Балканске царице“ читао много пјесника Петра Петровића Његуша и да му је и сувише вјеровао, што се тиче језика, него што би требало. Тако Петар Петровић има ријеч *отачаство*, *величаство*:

Тако ли се служи отачаству. Гор. вијен. 9.
 Величаство витешке ти душе. Гор. вијен. 9.

Та ријеч долази и у „Потоњем Абенсеражу.“

И Боабдил и пратња му
 У збјег собом повијеше
 Спомен првог *отачаства*,
 У изгнанству с ким се тјеше. Стр. 3.
 Али и то оне могу,
 Да мирисом опомену
Отачаство — изгнанику
 Вазада рану отворену. Стр. 7.
 Али цуством узбуђену
 Какви лијек да се даде,
 Док ђедова *отачаство*
 Не разгледа и познаде! Стр. 15.

Ријеч *отачаство* одговара потпуно старој словенској ријечи *отѣцство*, али се мени чини, да је нигдје тако не говоре, него говоре *отачанство*. *Отачаство* је правилнија ријеч него *отачанство*, али бадава, ако се не говори нигде тако, онда јој нема мјеста у нашој књизи. Ја бих рекао, да је Петар Петровић Његуш тај облик из Србуља присвојио. Кад се на отац дода наставак *аство*, онда добијамо *отач-аство*, а то потпуно одговара ст. словенском облику *отѣ-цство*. Та би дакле ријеч потпуно била правилна према старој словенској ријечи, само кад би се говорила у народу, али ја то сумњам, за то бих молио књижевнике на Цетињу, да приближе у „Гласу Црногорца“, дали се говори *отачаство* у Црној Гори или не. *Отачанство* се говори у народу и та је ријеч при-

биљжена у Вукову рјечнику. Та ријеч *отачанство* не одговара облику старом словенском *отѣ-цство*, а Даничић у својим „Основама“ држи, да одговара, само вели, да је *н* уметнуто у наставак *ство*. Ово тумачење Даничићево није добро, јер га не може ничим доказати. Треба доказати, да је *н* уметнуто и примјерима то потврдити. Ја мислим, да није *н* уметнуто у *отачанство*, него је *отачан-ство* морало постати по аналогiji онијех ријечи, које бивају од придјева са наставком *ство*, као: *ицијан-ство*, *познан-ство*, *иостојан-ство*, *достојан-ство*. По аналогiji дакле овијех ријечи постале су и *отачанство*, *божанство* (од бог), *владичанство*, *свједочанство*, *човјечанство*. Тако се те речи говоре у народу, а није ми познато, да се говори: *отачаство*, *божаство*, *владичаство*, *свједочаство*, *човјечаство*.

Тако има још једна ријеч, коју је пјесник „Балканске царице“ примио из „Горскога Вијенца“, а то је *торжество*, *торжествовати*. Тако у „Горскоме Вијенцу“ имамо овај стих:

Опет умна сила *торжествује*. 95.

А у „Потоњем Абенсеражу“ долази овај стих:

Арапски се и шањолски
 Витезови ту борише
 И с *торжеством* од јунаштва
 То пољице прославише. Стр. 64.

Петар Петровић Његуш има у својим списима доста ријечи руских. Тако је руска ријеч и *торжествовати* и *торжество* и кад би хтјели ову ријеч употребити у српском језику, онда би на српском землишту морала гласити *тржанство*, *тржанствовати*. Та ријеч долази од трѣгъ *ἀγορά*, forum, с наставком *ство*, дакле трѣжѣство *παῖς*, *celebritas*, које би српски по аналогiji *достојанство*, *иостајанство* гласило *тржанство*. Свечаности и прослављања држала су се некад јавно на *тргу*, отуда дакле и *тржанство* да значи *celebritas*, свечаност, прослављање. Ово је скоро једина ријеч, коју је пјесник „Балканске Царице“ употребио у несрпском руху, иначе у ошће по чистоти језика надвисује он Петра Петровића Његуша. Што критичар Виенчев вели: S toga se ne će nitko čuditi, što se slog ove pjesničke preradbe *gotovo svagdje* podudara s duhom našega jezika, ја мислим, да је то *gotovo svagdje* рекао у вјетар, јер не вјерујем, да би могао и један примјер навести из „Потоњег Абенсеража“, гдје се не подудара с духом српскога језика. За то бих ја хтио препоручити ову лијепу књигу српском свијету, али би заман била моја препорука, кад се не може нигдје добити, јер ево и ја сам једва дошао до ње тек преко пријатељства уредника овога листа.

Карловци.

Јован Живановић.

КОВЧЕЖИЊА

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— У програму српске велике гимназије Карловачке за школску годину 1887—8. саопштена је на првом месту расправа младога професора *Милана Неделковића* под натписом *Историја као наставни предмет у гимназији*. Од неколико је година већ у програмима Карловачке гимназије стална рубрика: *Животописне црте добротвора, професора и директора гимназије Карловачке*. Ту рубрику већином испуњава сам управитељ оногимназијски, *Стеван Лазић*. Ове је године на том месту саопштио биографију покојног директора *Јована Пантелића* и испратио га са неколико топлих и искрених речи.

— Ишла је ово дана *Гундулићева „Дубравка“* у издању књижевара Браће М. Поповића. Ово издање, прво ћирилицом, спремно је по редакцији професора Армина Павића а по издању југославенске академије; има само незначителне измене. Увод са оценом и историјом Гундулићева приказања написао је овде *П. М.* и натраг је протумачио речи, које се никако не чују у нашим крајевима или се ретко употребљавају а долазе у „Дубравци.“

— *Никола Милан Симеоновић* написао је и у красну издању издао новелицу једну под натписом „*Ватика*“. Уз њу је још додао и три своје песмице па је све то приказао госпођама Загрепкињама, које су га преклање, кад је славно двадесетпетгодишњицу свога уметниковања, обрадовале даром.

— Са поуздане смо стране извештени, да се ћириловско издање Гундулићева „*Осман*“ у велико већ штампано и то у две: као дивот-издање и као издање за народ.

— *Ј. Миодраговић*, управитељ учитељске школе у Нишу, латио се одиста похвале вреднога посла, да прикупи грађу за *народну педагогију* у Срба па сад јавља, да с послом својим докле не ће изаћи на јавност, докле потпуно не буде готов, па ма то било и после неколико година; моли према томе и своје пријатеље скупљаче, да и они не хитају са прикупљањем грађе, но да гледају, да што више прикупе, па макар му је доставили и после године и више дана. Највише страхује, да ће му остати доста незаступљени крајеви српски ван краљевине Србије па с тога нарочито моли пријатеље овога посла ван Србије, да му буду на руци.

— „*Небо и земља*“ зваће се немачки илустрован часопис за народ, што ће од 1 октобра о. г. излазити у Берлину а издаваће га дружина „*Уранија*“. Часопис ће тај обухватати астрономију и геологију и сва физикална и хемијска испитивања, која имају ближег космолошког интереса или су од особите важности с тога, што ће јасно и разговетно изнети пред очи природне науке и до чега се у њима дотерало.

— Ово је дана у Немачкој издао дедац под натписом: *Глигорије Александровић Потемкин*. Издао га је *Фр. Ротермел* а рукопис је још из године 1790. до 1791. од Сен-Жана, некадањег тајника у кнеза Потемкина. Има у делцету том многих анегдота и ситница, које се односе на историју оног

времена. Са строго историјског гледишта делце је ипак тек мање више пасквила, јер је тајник Потемкин био погана језика те му је на милоснику царице Катарине II. све изгледало црно.

— „*Etats du Danube et des Balkans*“ par Leon Rousset (Paris, Hachette et Comp. 1858.), то је наслов новом делу, од ког је до сад изашла прва књига. У тој књизи описује Русе јужну Угарску, Ердељ, Хрватску, Славонију, Далмацију, Истрију, Босну, Херцеговину, Нови-Пазар и Црну Гору. Писцу се особито допада Ердељ и Далмација. Говорећи о Босни и Херцеговини, хвали писац аустријски утицај на развитак тих земаља.

ЧИТУЉА.

Умро је **Јакв Феодоровић Холовацки** (Гловацки), галичко-руски књижевник. Поживио је 74 године. Учио је од године 1821. основне школе и гимназију у Лавову и ту се упознао са пољским, немачким и руским језиком и књижевношћу а посредством Јана Православа Кубека и са чешким. Хтео је да повна и остале Словене те је г. 1834. отишао у Кошице, да слуша философију, коју је после свршио у Пешти, ту је научио и српски. Даље философске и богословске науке свршио је у Лавову (1839.). Године 1848. постао је професор галичко-руског језика и руске књижевности на Лавовском свеучилишту. Осим тога је радио у разним одборима на развитку галичко-руског језика; тако је године 1849. позван био од министарства правде, да састави правничко-политичку терминологију за руски језик и онда је изашао речник под натписом: *Juridisch-politische Terminologie; deutsch-ruthenische Separat-Ausgabe* (у Бечу 1851.). Холовацки је у опште много радио на том, да ускрене галичку т. ав. русинску књижевност те да малоруству извојује право књижевног живота. Но доцније се одао на велико руско наречје, као што су од прилике урадили и Костомаров и Шевченко. Од сиљних његових дела спомињемо по Виену ова: *Путовање по Русији галичкој и угарској* (1833.—39.), *Зборник народних песама у Галицији* (1849.), *Расправа о језику јужно-руском* (1849.), *Нацрт словенског бајасловља* (1860.), *Лавовска руска епархија* (1861.), *Зборник галичко-руских речи* (1861.)

У Будимпешти је 10. о. м. у 71. години свога живота умро **Август Трефор**, угарски министар просвете. Покојник је од три године амо био и председник мађарске научне академије. Што се тиче књижевничког му рада, то му је већи део списа разбацан по политичким и периферичним стручним листовима. Под натписом „*Emlékbeszédék és tanulmányok*“ (Посмртне беседе и студије) изашла је године 1881. збирка његових радова, у коју су ушли осим посмртних беседа још и неколико критичких есеја и путних слика о Русији, које је написао још у млађим годинама, и министарски му говор о задатку наставе

САДРЖАЈ: Шева. Песма Јосипа Берсе. — Под багреном. (Наставак.) — Поменац. (Сафир.) Превео Сава Д. Мијалковић. — Хања. V. — Народна традиција и непогрјешими историци. V. — Српски језик у „Потоњем Абенсеражу“ Од Јована Живановића. — Ковчежић. Књижевне белешке. — Читуља.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаксу. Цена му је 5 ф. р. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. на по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 ф. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижевара В. Валожича у Београду.